

DIH NA HIBALIK
IN PAGHUKUM
KAMATAY*
HA HULAH
PH LIPPINES!

*DEATH PENALTY

IN PAGTA'AYUN SIN PHILIPPINES HA PAGPA'IG HA WAKTU BIHAUN

1986 In Philippines bakas tima'ayun sin International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ha waktu 1986.

1987 In "death penalty" bakas na inig ha laum sin undang-undang Philippines [*constitution] tahun 1987, bakas ini biyalik paglabay sin unum tahun [*6 years] ha waktu 1993. Dimatung man in pitsa kawa'an tag-upat tahun 2006 [*June 24, 2006] ha laum sin undang-undang "Republic Act 9346: In sarah amun piyag bawal in paghukum sin "Death Penalty" ha hulah Philippines, iban nahinang na sabab amun kiyabalikan na isab kya'ig sin death penalty.

2007 Waktuh November 20, 2007 in Philippines miyunah ha tampal sin Southeast Asia piya'awn in "Second Optional Protocol of the ICCPR (ICCPR-OP2), hikaduwah pagta'ayun". Piyalabay dih amun baguh piyagta'ayunan sin hulah Philippines nagpakita ini sin bayah iban kusug sin pag saddiya niya amun "Ha wayruun pag duwa-ruwah, wayruun tauh ha laum sin hulah ini amun makajari patayun hukum [*death penalty]", iban in Philippines kiyabutang ha laum sin ICCPR-OP2 dih na makajari huminang atawa humukum sin "death penalty".

2010 Waktuh April 2010, hi Mary Jane Veloso, hambuuk Filipino nanga buhi'anan didtu ha hulah Indonesia, bakas siya nasaggaw sin parinta Indonesia in siya kunuh nagpalabay "Heroin" biyutang ha laum sin bag niya. Minsan pa isab tindugan hi Veloso in siya wayruun dusah, malaingkan in siya dihilan da hukuman "Patayun" atawa kan 'death penalty waktu sin October 2010. Hi Mary Jane Veloso hambuuk sadja dain ha mga milyun Filipino nangabuh'anan amun mababa da in gadji ha abroad, sabab sin ini maluhay sila lakbu'an sin mga sindikato hinangun mag bibiyahi sin mga droga [*drugs]. In magbibissara sin Department of Foreign Affairs namayta, in parinta ha waktu bihaun sigi naman nagdirihil tatabangan madtu kan Veloso iban na sin pamilya niya.

In Philippines nagdirihil tatabangan pa mga Filipino yadtu ha guwah hulah [*abroad] amun in sila ha laum hukum sin kamatay [*death penalty], in pagtabang ini lamud subay hinangun ha laum sin sarah "International Law". Ha mga limabay, in parinta asal jimanji in sila tumabang pa mga Filipino ha laum "death penalty" sibuh da in kakahinang bunnal atawa bukun bunnal.

MAGBALIK BAHAN IN DEATH PENALTY?

2016 Ha waktu nahinang man President hi Duterte sin Tahun 2016, na nawagtawag siya hi balik in death penalty ubus baliktarun niya in mga nahinang sin mga limabay namamarinta amun piya'ig in death penalty. Dain mga panawag tawag niya mataud maghihinang sarah dimihil msin mga kasulatan nila hibalik in death penalty ha mga ginis-ginisan dusa, kamatauran pasalan sin drugs.

2020 Limabay June 27 2020, Hi President bakas dimihil sin "5th State of the Nation Address (SONA) niya. Biyalikan niya in panawag tawag hibalik in "death penalty" labay pag "lethal injection" tudju pa Congress ha mga dusa at kakahinang ha laum sin sarah "Comprehensive Dangerous Drugs Act (2002)".

Dimatung in August 5 2020 timagna na in paglugat ha laum sin "Committee on Justice of Representatives" didtu ha congress pasalan sin House Bill 741. In paru'un nila sarah ini manunjuki madtu ha pagbalik sin death penalty. Ha bihaya'un awn hangpu tag tuh (13) paru'un sarah didtu ha congress iban hangpuh tag isa (11) didtu ha "Senate". In mga kasaraha-sara'an piya panday ini hukum siya sin mga ginis-ginisan dusa amu na in mga: pasalan drugs, pag-tipuh (ha hulah iban parinta), pagpanakaw ha kalag gu'an (altah sin tau, altah sin parinta), pag pang usibah, iban sin pag bunuh ha tau.

In "House Committee on Justice" subay nila aprub'an in mga bakas sarah piyag panday ampah in maka laus madtu pa "Plenary". Bang kiya pag ta'ayunan na ha plenary ampah na ini sumakat madtu pa "Senate". In senate manjari nila aprub'an in hinang sin congress hasupaya mabiskay. Bang in mga piyagpanday "bill" ka aprub'an pag ubus sin maka tuh pag bassah iban wayruun nabaguh

Radio Television Malcaang Presidential Photographers Division Ace Noraniante

kaniya, hipasakat na ini madtu pa President ampa ka pirma'an niya. Bang ubus na ini ka pirma'an sin President in bakas piyag panday sarah mahinang na siya undang-undang pa katan iban na in death penalty kiyabalik na.

Mataud in mga miyabag madtu pa mga sila mabayah hibalik in death penalty. Ha laum sin Congress way ini nakalabay saltah way kya aprub'an. Sah kahabah naman awn mabayah manawag tawag hibalik in death penalty mahinang siya kasusahan pa katan. In death penalty ini hinanguin sadja sabab ha pasalan sin problema sin drugs dih ha Philippines. Sumagawa, in mga sabab maytah makapag usaha drugs in sila amuna in kamiskin iban kulang in mga pag usaha sin mga tau. Dih mahinang sabab awn death penalty hasupaya marayaw in hulah atawa mugah na in tau dih na umusal sin drugs. In mga drugs masi-masi naman awn didtu ha mga hulah awn death penalty amuna in mga Saudi Arabia, Iran, China, iban Malaysia.²

¹ Rappler, 92 migrant Filipinos on death row: 3,800 jailed (2015) <https://www.rappler.com/nation/filipinos-death-row-abroad-statistics>.

² Laws 2, The Use of the Death Penalty for Drug Trafficking in the United States, Singapore, Malaysia, Indonesia and Thailand: A Comparative Legal Analysis, (2013) <https://www.mdpi.com/2075-471X/2/2/115/html>.

HANGPUH (10) SABAB MAYTA DIH SUBAY MAGBALIK IN DEATH PENALTY HA PHILIPPINES

1. Wayruun kawasa sin hambuuk hulah (*atawa parinta niya) kumawah kabuhi sin hambuuk ta'u.

Ha laum sin undang-undang 1987 Constitution Article III – the Bill of Rights, In Philippines asal na nag bandah, wayruun ta'u igan in kabuhi niya, igun in pagbayah niya, dih pagkanaman in panglatah niya saltah subay lumabay ha sabunnal paghukum sin sarah. In parinta asal namayta in sila tampanan atawa bawgbugan nila in mga kabuhi iban pangaltah sin hambuuk pa hambuuk ta'u agad na in paghalga sin kapatut madtu pa katan ta'u.⁵

In mga landuh pagpasakit, pagpasipug dain ha mga dusa, iban death penalty bilang sila ha mga sabab in dih sila tumunay sin ka sarah-saraan ha laum sin undang-undang Constitution.

2. Dih manjari kapindahan.

Ha 2004, in "Supreme Court" namaytah ha kaso "People v Mateo" in 71.77% (*tabi hantungah) sin kiyarihilan nila hukum death penalty nasah sila. In mga ini bakas na nila kipapindahan atawa kiya biyalikta in mga kaso. Ha laum sin hangpuh tag isa

tahun (11) amun bakas kiyabalik in death penalty 1993, kulang mag labi hangibu upat gatus ka siyaman tag tuh (1,493) in mga kaso kiyarihilan sin kata-asan hukuman (death penalty) sah duwang gatud katlua'an (230) da in kiya tunay.

In paghukum sin Philippines sabunnal awn maktu magkasah saltah nahinang in sabab kiyarihilan death penalty in mga ta'u way dusa, bang mapatay na in kabuhi nila dih na hikabalik.

3. Bukun pantay iban pasay pa mga miskin.

Bang in death penalty magbalik mari ha Philippines, in mga tau miskin in makadawhat sin kamatauran paghukum magkasah iban sin death penalty. Bagu na'ig in death penalty sin tahun 2006, 81% sin ha laum hangibu hang gatus kawaan tag duwah (1,121) na jil didtu ha death row (*nagtatagad sin waktu in sila patayun pasalan sin dusah), in sila yaun ha mga ta'u nangabuhin'an in sila mabilang ha mga mababa in gadji. In ini amuna in: (mag daragang, magdadayaw, naghihinang ha factory, mag uuma, mag usaha pag biyahin'an, atawa mag panday/labor, ha sin mga ini kapituwan tag tuh percent (73%) in ma usaha mababah dain ha hangpu ngaibu pesos hangka bulan (10,000 PHP).⁴

Ha Philippines, bang hi atuh in hambuuk kaso sin death penalty ha kira-kira yadtu ha tung gatus ngaibu kawaan tag siyam pesos ha laum sin hang tahun in magastu (Php 329,000)⁵ – in ini landuh in halgah hangkan dih kaga’usan sin kamatauran na j’jil. Hi Leo Pilo Echegaray, in nakauna bakas piyatay palabay “lethal injection” ha Philippines tahun 1999, in siya hambuuk sadja magdaragang istah.⁶ Piyakita sin kaso niya ha Supreme Court ha laum sin “Republic Act 7659: An Act to Impose the Death Penalty on Certain Heinous Crimes” ha waktu yadtu in gimuwah kamaksuran sin sarah amun miskin da iban in sila wayruun ga’us – In mga sila dih maka ga’us magbayad pag atuh sin kaso nila (*pagpa attorney) mabilang ha mga magubat dusa, sila na ini in kagunahan tuud in parayawun in pag panday sin mga kasab-sababan hasupaya dumaug sila ha kaso.⁷

4. In ini Jahulaka iban dumihil kasipugan.

Tahun1994, in mga sila pilisu amun kiyadawhat in death penalty dih ha hulah Philippines, ka amu amuhan tumagad sila dain hangpu tag duwa bulan (12) pa hangpu tag walu bulan (18) ampa sila patayun dain ha kiyahukum kanila. In sila makakawa mga sakit landuh in kangian pa utuk iban pikilan nila. Ha dugaing hulah biyah na sin USA, in sibuh kanila tumagad dain kulang labi hangpu tahun (10+) pa kawa’an tahun (20).⁸ Ganap dain di’ih, mataud kanila in makananam landuh in ngih sin kahalan ha laum sin jil. In mga magjajada ha laum sin mga kajilan hinangun sila biyah bukun manusiya, pag binsana’un, iban na sin ginis-ginisan na pamung-mungan mangih. **Hi Richard Ong hambuuk siya naka dawhat hukum death penalty tahun 1996, laung niya daran siya pag piringan, pag binasahun labay sin pag kurentihun (*electric shock) ampa pugusun siya umaku (*sin**

dusa) sin mga sila tau parinta.⁹

Mataud in mabinsanah labi lubah dain ha mga pagpatay bukun maraw in hinang kaniya. Waktuh April 1950, Hi Alejandro Carillo bakas kiyahukuman matay ha pamalabay pagkurinti (*electric chair). Ha waktu in siya kiyurinti na magtuy nagkangi in panyap piya pangurinti kaniya, dain ha sabab yadtu subay siya kurintihun makaruwa bagu siya mapatay sin kurinti piyalabay ha baran niya.¹⁰

5. In ini dih maka rihil sabab makapag baguh in manusiya.

In hukuman may na’ig in death penalty ha tahun 1987 bakas nag sabab ha jawab in kamatauran sin mga nagpaparagan sin mga Pag jilan mabayah ha magbaguh/magtawbat in ta’u dain ha dumihil hukum amun landuh maka binsanah. In Philippine lamud ha tumpukan sin mga ka hulah-hula’an ha “Commission on Crime Prevention and Criminal Justice”. Dimihil bandah in Philippines in sarah hinangun niya amuna in “Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programmes in Criminal Matters” (*Aturan iban mga pamalabay ha pagbaguh sin ta’u bang nakahinang dusa). In parinta bakas isab tima’ayun mapa awn in “Mga pag jilan mahinang siya lugal makarihil maraw pag-addat pa manusiya iban in siya makapag baguh minsan nakahinang dusa”.¹¹ In “The Bureau of Corrections and the Parole and Probations Board” maksud in mapinda in ta’u hasupaya mahinang maraw manusiya makabalik pa mga kauman nila – in bihaini maksud dih makawah bang awn in death penalty.

6. In ini dih niya hikatonay sin international standards and treaties (*amun mga piyag ta’ayunan natuh ha guwah sin hulah).

In Philippines hambuuk ha bakas nag pilma sin “International human rights instruments” amun hika siguru in katampunan in kapatun sin ta’u pa kabuhi iban na sin pag’ig sin hukumun patayun (*death penalty) agad na in ICCPR-OP2. Dih makajari mig in Philippines ha piya ta’ayunan ini, in hati niya in Philippines ukuman niya in death penalty dih na pabalikun pa hulah niya dain sin ka pilma niya tahun 2007. Bang saupama pabalikun niya in death penalty, ini mahinang “violation” pasalan dih siya maka puas dain ha bakas pilmahan niya manunjuki mahinang kasipugan sin hulah madtu pa guwah hulah (*international community).

³ Official Gazette of the Philippines, The Constitution of the Republic of the Philippines (1987), <https://www.officialgazette.gov.ph/constitutions/1987-constitution/>.

⁴ The Manila Times, Poor vulnerable to death penalty (2016), <https://www.manilatimes.net/2016/05/21/news/top-stories/poor-vulnerable-to-death-penalty/263380/>.

⁵ Free Legal Assistance Group, FLAG Anti-Death Penalty Task Force Position Paper (2019).

⁶ Kasarinlan: Philippine Journal of Third World Studies, The Poor on Trial in the Philippine Justice System (1999).

⁷ The People of the Philippines Vs. Leo Echegaray y Pilo (1997), https://lawphil.net/judjuris/juri1997/feb1997/gr_117472_1997.html.

⁸ Death Penalty Center, Time on Death Row (2019), <https://deathpenaltyinfo.org/death-row/death-row-time-on-death-row>.

⁹ Amnesty International, The Death Penalty: Criminality, Justice and Human Rights (1997).

¹⁰ ABS-CBN News, How we kill: Notes on the death penalty in the Philippines (2019), <https://news.abs-cbn.com/spotlight/07/14/19/how-we-kill-notes-on-the-death-penalty-in-the-philippines-part-2>.

¹¹ Department of Justice of the Philippines, Restorative Justice (2017), <https://probation.gov.ph/restorative-justice/>.

Ganap niya, bang magbalik in death penalty mahinang ini sabab malawa in mga tatabangan ma dawhat niya dain ha "European Union; Generalized System of Preferences (GSP+)".

Dain ha GSP+ program ini, in mga hipag "export" sin Philippines madtu pa Europe karihilan siya makauna pasurun dain ha kaibanan hulah iban sin unu-unu karayawan dain ha "European Union", bang tumunay siya sin ICCPR iban na sin kaibanan mga "programs" ka laum sin "human rights instruments and drug policy conventions". Bang ikabalik in death penalty pa Philippines mahinang sabab ka'igan in hulah Philippines sin "qualifying status" ha GSP+ program.

7. In ini gam'man makarihil sakit iban kabinsana'an, madtu pa mga kaw'kampungan sin hambuuk tau kiyahukuman patayun (death penalty).

*"Kasaksian ku in yan bunnal! Bakas yan kiyasakupan ku ha waktu in aku bakas chaplain (*pari sin mga pillsu). Bang in ta'u ma jil, in mga anak niya in kabisahan. Na biyahdin na ha mga ta'u amun patayun na ha susungun? - Father Silvino Borres, Jr., S.J. sin tumpukan" Coalition Against the Death Penalty" (CADP)*

Bukun sadja in maluppas in kabuhi sin hambuuk ha laum sin pamilya in masakit iban hika binsana sin pikilan, sumagawa kabinsana'an da isab pa kabuhi'anan sin pamilya, labi lubah bang in bakas kiyahukuman landuh in kamiskin. Dain di ha Philippines, makaa abut sampa ya "Tung gatus khawaan tag siyam ngaibu pesos (Php 329,000)" in magastu bang hi atuh in kaso sin hambuuk kiyahukuman kamatay – waypa lamud in kalawaan sin kabuhi'anan in hambuuk pamilya ha waktu in siya ha laum sin jil way pag-usa-ha.¹²

8. Dugaing dain ha pangahagad sin kamatauran, in ini sabunnal di mahinang sabab amun hika rayaw ini sin kauman iban malawa na in mga dilikado.

Amun mga dusa sin tau kiya sulat/kiya record sin mga pila tahun na in limabay, kiyakitaan in dagan bang awn in death penalty masi-masi naman in ta'u huminang dusa atawa kangian. In mga "crime" kiya sulat namayta in gamman tumaas in kakahinang mangih minsan pa awn in death penalty, kasabunnalan in taud sin pagpatay sin ta'u pa pagkahi niya bakas 7.10 in mabunu dain ha laum 100,000 (hanggatus

ngaibu) ta'u waktu 2006. Waktu wayruun na death penalty; Miyabah ini pa 6.7 in mabunu ha laum sin 100,000 amun tahun 2007, Ubus gamman miyaba pa madtu pa 6.4 in mabunu ha laum sin 100,000 pagdatung sin tahun 2008.¹³

9. Bukun katan pamilya sin bakas kiya bunu'an (kiyapatayan) mabayah ha death penalty.

Pipila ha mga kiyapatayan sin pamilya di ha Philippines bakas isab gimuwah iban na missarahan, in sila di mabayah ha death penalty minsan da in ka'amnan awn nabunu kalasahan nila. In inah sin artista Cherry Pie Picacche bakas liyangpasan ampa biyunuh tahun 2014 sumagawa hi Cherrie Pie way napindah in tindugan niya amuna in di mabaya magbalik in death penalty pa hulah. **Nagkahagad siya in sugusug tawbat sin problema ha drugs amuna na in ma siguruh in mga ta'u maka iskul iban mahinang "educated" ampa na wayruun huminang mangih pad'pad ibalik in hukuman pagpatay.**¹⁴

10. In mga hibal amun maksud hibalik in death penalty bayah nila tampanan in pangatud sin ta'u labi-lubah na in pondo sin parinta amun palayu'un dain ha pag solb sin COVID-19 pandemic, iban na sin paladjuhan in mga hinang hika'ig sin problema sin drugs.

Ha waktu awn COVID-19 pandemic, In Philippines subay in aturun bang biyahdin in ka'umid sin COVID-19 hasupaya mataud in malappas sin sin sakit ini, bukun naman in aturun pabalikun in death penalty mahinang pa isab ini sabab kaganapan in mga kasakitan (*kalawa'an pamilya) iban matay. In pagbalik sin death penalty subay babagan sin mga ibuhan Filipino amuna asal kiyabisahan sin COVID-19.

Malayngkan, pad'pad in mga pondo piyag gastu pabalikun in death penalty maraw pa hikagastu pa mga kakahinang kaingatan ta bang unu tuud in sabunnal sabab mayta awn in problema natuh ha drugs – Kasambuhan sin mga ta'u hulah, kumusug in "education"/pag-iskul sin mga Filipino, iban na sin dumayaw in kabuhi'anan sin hulah iban sin mga ta'u.

¹² Free Legal Assistance Group, FLAG Anti-Death Penalty Task Force Position Paper on the Death Penalty (2019), <https://www.facebook.com/ANTIDEATHPENIT/posts/2408684879291659>.

¹³ Philippines Crime Rate and Statistics 1990-2020 (2020), <https://www.macrotrends.net/countries/PHL/philippines/crime-rate-statistics>.

¹⁴ Inquirer Cherry Pie Picacche: Address drugs, education issues instead of restoring death penalty (2019)

HANGPUH (10) PAMALABAY MANJARI MU HINANGUN AMPA DIH NA MAKABALIK IN DEATH PENALTY HA PHILIPPINES

2. Magpa'awn sin pag rally

In Ini subay hinangun labay mahanunot pasalan awn COVID-19 pandemic – bang manjari usalun in kasarap'saraan sin parinta iban pikilun tuud marayaw bang kamu mabayah sin hinang mag rally.

5. Huminang hambuuk pag mitingan ha "video conference atawa online"

Manjari ini biyah na sin webinar, remote workshop, at pag-discuss atawa magpakita film ha online ampa mataud in makaingat.

8. Sumuuk iban magpatabang ha media

ampa tumaud in maka'ingat sin parkala death penalty.

3. Huminang sulat biyah mag campaign in unud niya ampa irihil madtu pa mga nakurah natuh ha hulah, pa Congress, iban pa Senate

Bang saupama in kiyá sulatan niyu hambuuk dain ha mga himinang sarah hibalik in death penalty, ha mahupuh dihila niyu in mga jawab mayta subay wayruun death penalty dih.

6. Magad ha mga program ha TV atawa ha radyu sin kauman/hulah niyu

9. Magpa awn art exhibition

(hipakita in mga piyag pinta sin mga ta'u bakas kiyahukuman patayun, mga pattah sin ta'u ha pag-jilan sin death penalty, atawa mga drawing iban posters) atawa online huminang mga pag-acting / theatre performance.

1. Magad pa mga program/ events

amun in kamaksuran in pag'ig sin death penalty ha katilingkal dunya. I'Follow iban magad ha mga grupo amun aktib ha mga parkala hasupaya dih makabalik in death penalty ha Philippines, biyah na sinn¹⁵

4. Dumihil tatabangan/Mag-donate

pa mga grupo himihinang ampa ma'ig in death penalty

7. Follow the World Day Against the Death Penalty social media campaign

Mag follow ha "World Day Against the Death Penalty" campaign ha Facebook, Instagram and Twitter: #nodeathpenalty

10. Magad ha "Cities Against the Death Penalty/ Cities for Life"

Petsa November 30, 2020.

¹⁵ <https://www.facebook.com/chrgovph>
<https://www.facebook.com/ANTIDEATHPENALTY/>

AGAD IN:

In “World Coalition Against the Death Penalty” paghambuuk sin labih hanggatus kahnuman (160) mga NGO’s, mga bar associations, mga nakurah sin hulah iban na sin ginis-ginisan mga tumpukan. Im maksud sin World Coalition amuna in pakusugun in panawag tawag didtu ha international amun igun in death penalty ha dunya. In “World Coalition” ipamahalayak niya in mga kakahinang sibuh dah in malaggu iban asibi hawnu-hawnu na tungud ha laum sin dunya. Makaganap siya katabangan sin mga hinang dain ha kababa’an sumagwa dih siya mag lamud-lamud ha mga kamaksuran nila.

Ampa kaingatan marayaw in “World Day Against the Death Penalty” duun ha:

<http://www.worldcoalition.org/worldday.html>

worldcoalition

@WCADP

www.worldcoalition.org

World Coalition Against the Death Penalty

Mundo M, avenue Pasteur, 93100 Montreuil, France

Tél : +33 1 80 87 70 43

Commission on human rights
Republic of the Philippines

SAAC Building, UP Complex,
Commonwealth Avenue, Diliman,
Quezon City 1101

Tel.: +63 (02) 8294-8704
(Standard)
+63920 506 1194 (Smart)
+63936 068 0982 (Globe)

chrp.hrepo@gmail.com
chrp.policy@gmail.com

Commission on Human
Rights of the Philippines

@chrgovph

In CHRP, amuna na in “National Human Rights Institution (NHRI)” sin hulah Philippines, in siya awn kawasa ha laum sin undang-undang 1987 Philippine Constitution iban na sin “Paris Principles” amun magpahati iban tampanan in mga kaginis-ginisan kapatut sin manusiya amuna in mga “civil, politik, hal sin pag-usaha, social iban na sin cultural. Huminang siya sin mga pamalabay hasupaya daran ika-monitor in kahalan sin mga kapatut sin manusiya bang kiyapag pag-addatan ka, kiya gi-ikan. Iban in siya mag “recommend” sin mga pamalabay hasupaya kaingatan sin katan in sabunnal kapatut iban martabbat sin katan.

www.chr.gov.ph